

До спеціалізованої вченої ради ДФ 26.007.015
Національної академії внутрішніх справ
03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

Відгук

опонента на дисертацію Дудко Ольги Василівни на тему «Помилки адвоката в кримінальному провадженні», підготовлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право

Ступінь актуальності обраної теми дослідження

Опонентом вивчені публікації, анотація та текст рукопису дисертації О.В. Дудко, що дає підстави стверджувати, що дослідження присвячене актуальній темі, яка має теоретичне і практичне значення, сприяє розвитку науки кримінального процесу.

Автором обґрунтовано визначено, що в сучасних умовах адвокат є основним і єдиним учасником кримінального процесу, який може виступати як представником сторони захисту (ч. 1 ст. 45 КПК), так і сторони обвинувачення (п. 25 ч. 1 ст. 3 КПК). У визначених законом випадках адвокат також наділений правом надавати правову допомогу іншим учасникам кримінального провадження (п. 25 ч. 1 ст. 3 КПК).

Успіх законодавчих новел, які визначають межі повноважень адвокатури залежить від вміння професійного адвоката використовувати свої процесуальні можливості, спрямовані на відстоювання позиції клієнта. Правова позиція адвоката має відповідати не тільки інтересам довірителя, а й передусім закону. Натомість, діяльність осіб, які носять відповідальний статус адвоката, часто супроводжується порушеннями, упущеннями, неправильними підходами. Необхідність зведення до мінімуму таких помилок диктує важливість вивчення на концептуальному рівні їх природи, вироблення кримінальних процесуальних механізмів їх виявлення, виправлення та попередження.

Вказані обставини спонукали із сучасних позицій на основі закріплених у КПК України положень здійснити комплексне дослідження природи помилок адвоката в кримінальному провадженні, сформулювати науково обґрунтовані рекомендації щодо подолання їх негативного впливу на процес реалізації завдань кримінального провадження. Тому одержані автором в результаті дослідження висновки та висловлені в роботі рекомендації мають важливе значення для вдосконалення чинного КПК України в частині правової регламентації діяльності адвоката у кримінальному процесі, та відповідної правозастосовної практики.

Відтак, тема дисертаційної роботи О.В. Дудко є актуальною і своєчасною, відповідає вимогам сьогодення.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації, відповідають вимогам до такого виду досліджень. Високий рівень обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх вірогідність забезпечені:

професійним вирішенням автором низки наукових завдань, що сприяло реалізації поставленої мети дослідження, та адекватністю структурно-логічної схеми дослідження визначеній меті: кожен наступний розділ чи підрозділ органічно пов'язаний з попереднім і доповнює його;

використанням широкої джерельної бази за темою дисертації і достатнім масивом аналітичних даних (список використаних джерел містить 451 позицію);

відповідності предметної спрямованості дисертаційного дослідження паспорту наукової спеціальності 081 – Право;

достатньою географією та великою кількістю напрямів в апробації отриманих результатів на науково-практичних конференціях, у тому числі й міжнародних, а також на круглому столі.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів

Ознайомлення зі змістом дисертації, основними публікаціями дозволяє визнати, що мету дослідження виконано. Це знайшло відображення в основних положеннях роботи, які сформульовані автором особисто і характеризуються певною науковою новизною.

Зокрема, автором *уперше*:

- здійснено класифікацію помилок адвоката у кримінальному провадженні за такими критеріями: за його статусом; залежно від психічного ставлення адвоката до можливих наслідків; залежно від стадії кримінального процесу; залежно від виду процесуальної дії; залежно від стадії (етапу) процесуальної дії; залежно від причин, що викликали помилку; за характером негативного результату; за значенням негативних наслідків для клієнта;

- виокремлено та проаналізовано комплекс загальних ознак помилки адвоката у кримінальному провадженні: сфера виникнення та прояву – кримінальне провадження; суб'єкт, який припускається помилки – адвокат, залучений до участі в кримінальному провадженні; проявляється у прийнятті (вчиненні) рішень, дій, бездіяльності адвоката; відсутність владного характеру; є наслідком неусвідомлено неправильної оцінки адвокатом окремих фактів, обставин кримінального провадження, ненавмисно-неправильної дії; суперечить інтересам клієнта; може бути встановлена будь-яким учасником кримінального провадження, самим адвокатом. До факультативних ознак віднесено: прогнозованість негативних наслідків для клієнта; зменшення перспектив отримання й використання доказової, криміналістично-значущої інформації; недосягнення цілей, які ставляться іншими учасниками кримінального провадження; усувається правовими засобами шляхом використання положень КПК та рекомендацій, вироблених криміналістикою та іншими науками;

- сформульовано дефініцію «помилки адвоката у кримінальному провадженні», як різновиду кримінально-процесуальної помилки, під якою слід розуміти непротиправну, необґрунтовану з точки зору інтересів клієнта, неусвідомлену щодо негативних наслідків для нього, діяльність (рішення, дії,

бездіяльність) адвоката, яка може бути виправлена правовими засобами шляхом використання положень КПК та рекомендацій, вироблених криміналістикою та іншими науками;

автором удосконалено:

- положення щодо дотримання активної моделі тактики захисту адвокатом-захисником, виявлення ініціативи у використанні адвокатом можливостей протестної діяльності (клопотання, заяви, вимоги, адвокатські запити, відводи, заперечення (зауваження, протести), скарги) у кримінальному провадженні, що підвищить ймовірність досягнення позитивного результату для клієнта;

- наукова позиція щодо застосування адвокатом-захисником окремих тактичних прийомів, стратегічно спрямованих на поліпшення становища підозрюваного (використання можливостей подання клопотання про зміну, скасування запобіжного заходу, оскарження дій уповноважених осіб), а також щодо недоцільності «відкладення» на подальші стадії оскарження рішень, дій та бездіяльності уповноважених осіб під час досудового розслідування;

- алгоритм дій адвоката у разі вступу у справу під час судового розгляду у зв'язку із заміною захисника (вимагати достатньо часу для підготовки до участі в судовому засіданні; провести конфіденційну зустріч із підзахисним; ознайомитися з матеріалами кримінального провадження та ін.), що сприятиме уникненню адвокатом помилок під час дослідження доказів і доведення їх переконливості перед судом;

також дістало подальший розвиток:

- теоретичні підходи щодо реалізації втілених у рішеннях ЄСПЛ основних міжнародних стандартів кримінального судочинства адвокатом та уповноваженими суб'єктів кримінального процесу, що підвищить ефективність реалізації адвокатом своїх повноважень, мінімізує помилки у його діяльності;

- тактичні завдання адвоката при проведенні допиту під час досудового розслідування, що сприятиме упередженню його помилок: юридичний аналіз ситуації; оцінка ризиків; допомога у формуванні позиції; роз'яснення порядку проведення, прав особи; прогнозування можливих варіантів розвитку ситуації

допиту; забезпечення дотримання законності; налагодження робочого контакту зі слідчим; отримання копії протоколу допиту; аналіз ситуації за його результатами, роз'яснення можливостей уникнення ймовірних ризиків;

– тактичні рекомендації, спрямовані на підвищення ефективності діяльності адвоката-представника при проведенні обшуку: добровільна передача слідчому відповідних речей і документів в обмін на негайне припинення обшуку; письмове фіксування його процедури; оголошення заяв про порушення права на здійснення відеозапису; внесення письмових зауважень до протоколу обшуку;

– аргументація доцільності наділення адвоката-представника та його довірителів правом обстоювати / спростовувати обґрунтованість поставлених перед експертом запитань, їх повноту, компетентність та неупередженість експерта, що убезпечить адвоката від допущення тактичних помилок в інтересах клієнта;

– наукове обґрунтування стратегії підготовки адвоката до проведення підготовчого судового засідання та судових дебатів, а також аргументація доцільності виступу із захисною промовою, що зменшить кількість помилок у його діяльності із захисту прав та законних інтересів клієнта;

– наукові ідеї та законодавчі пропозиції, спрямовані на уникнення, мінімізацію й виправлення помилок адвоката, зокрема щодо: наділення цивільного позивача, цивільного відповідача, їх представників правом заявлення клопотань про визнання доказів недопустимими (ч. 3 ст. 89 КПК); визначення вимог до клопотання про скасування ухвали про накладення грошового стягнення та встановлення обов'язку надання доказів, що його обґрунтовують (ст. 147 КПК); передбачення обов'язку мотивування та правил подачі клопотання про визнання доказу недопустимим під час судового розгляду (ст. 180 КПК); визначення у ст. 229 КПК слідчого, прокурора, як осіб, які мають право складати протокол пред'явлення речей для впізнання; наділення адвоката-представника правом оскаржити рішення, дії, бездіяльність слідчого, прокурора під час досудового розслідування (303 КПК), а у разі представництва інтересів свідка - правом звернутися до слідчого судді із клопотанням провести

його допит у порядку ст. 225 КПК; передбачення у КПК ст. 336-1, яка визначатиме процесуальний порядок проведення підготовчого засідання, а також затвердження угоди про примирення у режимі відеоконференції.

Вищезазначене підкреслює як актуальність дослідження О.В. Дудко, так і його своєчасність, спрямованість на перспективу у пошуку ефективних засобів і способів удосконалення діяльності адвоката щодо уникнення, попередження, виявлення та усунення його помилок у кримінальному провадженні.

Формулювання теми, запропоноване автором, свідчить про поглиблення наукового пошуку через призму окремих методологічних проблем кримінального процесу та криміналістики, що підвищує рівень узагальнення і творчого пошуку науковця, доводить його актуальність.

Повнота викладу основних положень дисертації в опублікованих працях

Основні наукові положення і висновки дисертації висвітлено у 11 публікаціях, серед яких шість статей – у наукових фахових виданнях України, одна – у міжнародному науковому періодичному виданні, четверо тез виступів на науково-практичних конференціях і круглому столі.

Кількість, обсяг та зміст друкованих праць відповідають вимогам МОН України щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії і надають авторові право публічного захисту дисертації.

Практичне значення роботи

Висновки повністю відповідають сформульованим завданням та змісту самої роботи та впливають з її основних положень. Дисертант стисло формулює основні результати дослідження. На наш погляд, найбільш цінними є ті висновки, які стосуються: визначення основних помилок адвоката, які пов'язані з його пасивністю у відстоюванні інтересів клієнта, зокрема щодо: спростування і підтвердження дійсності факту невиконання процесуальних обов'язків і порушення взятих на себе довірителем зобов'язань; можливості

клопотати про скасування ухвали про застосування заходу забезпечення кримінального провадження; оскарження рішень, дій, бездіяльності уповноважених осіб. Вироблення пропозицій щодо мінімізації таких помилок (стор. 3, 231); визначення сутності помилки адвоката у кримінальному провадженні, як різновиду кримінально-процесуальної помилки (стор. 18); типізації помилок адвоката за такими критеріями, як: за його статусом у кримінальному провадженні; залежно від стадії кримінального процесу; залежно від виду процесуальної дії; залежно від стадії (етапу) процесуальної дії; залежно від причин, що викликали помилки; за характером і наслідками; залежно від психічного ставлення адвоката до наслідків помилки; за значенням негативних наслідків для клієнта (стор. 90); визначення типових помилок адвокатів під час дослідження обставин кримінального провадження на стадії судового розгляду (зазвичай, при проведенні слідчих (розшукових) дій та під час участі в судових дебатах) (стор. 232). Ці положення у поєднанні з іншими теоретичними узагальненнями автора в сукупності розв'язують важливе науково-практичне завдання, яке полягає в розробленні теоретичних положень, науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій з вдосконалення кримінального процесуального законодавства та практики його застосування в частині виявлення, виправлення та попередження помилок адвоката у кримінальному провадженні.

Підсумовуючи сказане, слід відзначити, що кандидатська дисертація Дудко Ольги Василівни є самостійним і структурно завершеним дослідженням, що характеризується єдністю змісту й, безперечно, має постульовану саме автором науково-теоретичну та практичну цінність.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Повний обсяг дисертації становить 296 сторінок. Робота включає додатки.

Структура дисертації логічно побудована і сприяє розкриттю теми дослідження, виконанню поставлених завдань. Дисертація оформлена відповідно до вимог Міністерства освіти і науки України, що висуваються до такого роду наукових робіт.

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації

Загалом дисертаційне дослідження здійснено на високому науково-теоретичному рівні. Проте, оскільки деякі його положення є дискусійними, що пов'язано з означенням дисертантом власної позиції окремих досліджуваних проблем, варто зробити певні уточнення, зауваження та рекомендації з метою подальшого удосконалення обумовленої проблематики.

1. З огляду на загальні вимоги до підготовки такого виду робіт, найпростіше й найпрозоріше, коли вирішення кожного завдання безпосередньо знаходить відображення у відповідному пункті (або пунктах) загальних висновків. Для дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня доктора філософії їх рекомендується від 8 до 11. Цього можна досягти узагальненням завдань, їх інтеграцією. Не дивлячись на відповідність кількості висновків відповідним завданням, усе ж вважаємо, недоцільним виокремлення у якості самостійного завдання «розробку пропозицій щодо внесення змін та доповнень до кримінального процесуального законодавства з метою удосконалення діяльності адвоката щодо уникнення, попередження, виявлення та усунення його помилок у кримінальному провадженні». На нашу думку, розробка пропозицій є, скоріше, наслідком вирішення конкретної проблеми у межах предмету дослідження, відображеної у відповідному підрозділі роботи.

2. Беззаперечним позитивом дисертаційного дослідження слід вважати постановку та вирішення автором такого завдання, як «дати характеристику помилок адвоката під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій, сформулювати пропозиції щодо їх недопущення, виявлення та виправлення». Однак вважаємо, що здобувач безпідставно обійшов увагою розгляд помилок адвоката при проведенні таких слідчих (розшукових) дій як

освідування, слідчий експеримент, одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб. Адже важливість уникнення адвокатом помилок при проведенні саме зазначених процесуальних дій не варто недооцінювати.

3. Досить репрезентативною вважаємо емпіричну базу дисертаційного дослідження (статистичні й аналітичні матеріали МВС України, Національної поліції України, Генеральної прокуратури України, КДК адвокатури України за 2017–2019 роки; практика Європейського суду з прав людини; матеріали з Єдиного реєстру судових рішень (вироки, ухвали, постанови); дані, отримані внаслідок вивчення 82 кримінальних проваджень, досудове розслідування в яких здійснювалось протягом 2017–2019 років, зведені дані соціологічного опитування 65 слідчих, 78 прокурорів, 53 суддів та 89 адвокатів з Вінницької, Житомирської, Запорізької, Київської, Рівненської, Сумської, Хмельницької, Черкаської, Чернівецької областей), яка вміло та влучно використана автором на підтвердження своїх висновків з приводу тих чи інших питань. Однак, на думку опонента, недостатнє посилання на такі емпіричні дані у тексті роботи (приміром, на стор. 119 стосовно пропозицій до ст. 229 КПК України) дещо псує загальне позитивне враження від роботи, що подається на захист.

Висловлені зауваження і побажання не применшують загальної високої оцінки рівню виконання дисертаційної роботи, її теоретичної цінності та практичної значущості.

З огляду на актуальність, новизну, важливість одержаних автором наукових результатів, їх обґрунтованість і достовірність, а також практичну цінність сформульованих положень і висновків вважаю, дисертація Дудко Ольги Василівни «Помилки адвоката в кримінальному провадженні» є самостійною, комплексною, завершеною працею, що містить нові науково обґрунтовані результати проведених досліджень, які розв'язують конкретне наукове завдання – вироблення пропозицій щодо вдосконалення практики розслідування незаконного переправлення осіб через державний кордон України. Дисертація відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук

...ки адвоката в кримінальному провадженні» є самостійною, комплексною, завершеною працею, що містить нові науково обґрунтовані результати проведених досліджень, які розв'язують конкретне наукове завдання – вироблення пропозицій щодо вдосконалення практики розслідування незаконного переправлення осіб через державний кордон України. Дисертація відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 03 квітня 2019 року № 283), Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 року № 167, вимогам до оформлення дисертацій, затверджених наказом МОН України від 12 січня 2017 року № 40, а її автор Дудко Ольга Василівна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

**Начальник відділу розслідування
службових злочинів управління
розслідування корупційних злочинів
Головного слідчого управління
Національної поліції України,
доктор юридичних наук, доцент**

Артем ШЕВЧИШЕН